

BATASUNAREN KUTXA

Konplimenturik batere gabe^o esanda, izugarrizko lan txaloga-
rria jasotzen da liburu honetan, euskeraren etorkizunerako jada-
nik^o nahitaez gogoan eduki beharko dena. Aldez aurretik eta itsu-
ki joera horretako edozein lan ukatzera erabakita dagoenak baka-
rrik arbulatuko^o du axolagabeki. Hitzaurre gisako^o «Kutxaren Gil-
tzarren ohar» laburraren ondoren, euskera bateratuaren aldeko
«Balonako zina» ta mezua» dator, 63 idazle sinatzailek izenpetu-
ta. Izenen eta izen-ordekoen deklinazioaren paradigma batekin
bukutzen da atal hau. Bigarren atalean aditz laguntzailearen adiz-
teglata ta euskal aditzazko estudio bat eskaintzen^o zaizkigu, zen-
bait aditzen konjugazio sinplearen txosten batekin. Orrialde 93-
-239 lehen euskal hiztegi bateratua dadukagu, esannaihia euskeraz
adierazitako 5.810 hitzekin. Esku bateko txaloa liburuari ta liburuaz
zor diegun Gabriel Aresti ta Xabier Kintanari. Biba zuek eta zuen
liburuak!

Baina permiti biezadate Autore blok eta Irakurtzaileek liburu-
ari ohar batzuk egiteko atrebentzia; eta ez goitik behera, ezta erri-
bera kontrarlotik edo animo etsaez^o ere, liburuak berak eta Au-
toreok sortzen daudaten begirune guztiaren barnetik balno.

Euskeraren bateragintzan dabilen nahasmendu objetibu ta su-
jetibuen ispilu bezala agiri da liburuaz. Euskera zeharo ezberdina,
aurrenik: esaterako, hiztegi azalpenetan eta «euskal aditzazko
estudioan» (or. 73 ta hur.). Azkeneko honetan behintzat, oso pe-
dagogiakoa ez deritzagun «esaeren kulteranismo» arrotza ta go-
gorra nabari^o da. Honelako asko dago: «Eta konjugazio sinplerik
ez dutenak, hau da gure aditzik gehientasun nagusia, sistima kon-
posatuan konjugatzeko dira» (or. 73). Bakan hartuta zer tatxatu-
rik ez lukeen esaldi-modu askok, gehlegi erabiliz gero, arrotza ta
naturaltasunik gabekoa bihurtzen du idazkia.

Terminologia edo gramatika-gauzen izenez: elkarturik ez beste
guztia gaudel Urteak ibili zen Fernando Mendizabal pedagogiar
dagokion gramatikazko terminologia erraz bat sortzen; eta Lafittek
«barneko argiz arras^o gogokoak» kausitu^o zituen bai haren termi-
nologia ta bai sistimagintza. KUTXAK ez dio egindako lan horri
batere begiratu, ez bere sistimagintzan eta ez terminologian. De-
klinazio-kasuen izenetan, adibidez:

aktiboa (K.)	egillea (F.M.)
inesiboa (K.)	nuna (F.M.)
elatiboa (K.)	nundikoa (F.M.)
alatiboa (K.)	norakoa (F.M.)

Fernandok «toki-deklinazioa» jarritako lekuan «lekuzkoa» esaten
dauku KUTXAK. Eta abar, eta abar.

Berdin aditzarekin ere: «Iragan etorkizuna» (?) hobe al dago
«futuru zaharra» balno, sartuko nintzen forma adierazteko? Ta ez da
terminologiaren gorabehera bakarrik, zehaztasunarena ere baizik^o:
sartzen nintzen presente perfeta dela irakurrita, Lafittek sartua nin-
tzen-i emango liokeela izen hori iruditzen zaigu, ezeri ematekotan,
harl behintzat ez. Orobat^o, gertatua ta gertatzekoa omen^o dira
aditzaren bi gradoak; baina inola ere ez dira gauza bera, Lafittek,
adibidez, «potentiel» (kondiziopeko potentziala) deritzana ta «ger-
tatzekoa»: sekula ez gertatzekoak ere sartu behar baitira^o «gerta-
tzeko» horren barranean. (Adibidez: atzo etorri balitz aita, etxean
ikusitako zukeen Andoni, «gertatzekoa» al da?) Zehaztasunaren
falta berdina izen-deklinazioan ere: bitartezkoak ez ditu zertazkoa
(: zertaz mintzatu da?) ta zerezkoa (: zerez dago etxea eraikita?)
bereizten; eta ez dirudi ezinbestekoa blok nahasturik erabiltzeak,
batzuetan bion atzizkiak^o berdin-edo entzun arren. Eta abar, eta
abar. Terminologia fijo bat sortzekotan, ez luke kalterik ekarriko
jadanik^o egindakoaren ardura gehixeagok; edo-ta argitasunen bat
emateak, lehengoa onartu nahi ez bada. Ezen-eta^o, euskalzalea La-
fitteren Gramatikarekin eta orain Fernandorenarekin (bi mila ale-
tatik gora jadanik euskaldunen eskuetan) lan egiten ohi-tuta baita-
go^o, argitasun xipi^o batek asko lagunduko lioke nahasterik ez sor-
tzen.

Tamalez, argitasun gutirekin ta gutiago arrazonatuta aurkitzen
dugu zenbait^o erabaki ta puntu. BAIT aurrizkia^o aditzarekin lotu
egin bada (balkara, eta abar), zergatik ez da berdin egin EZ hitz
librearekin? «Mitxelenaren eritzia entzunda gero» egin omen^o da
hori; baina gehienok entzun edo irakurri ahal izandako haren eri-
tzia bestelakoa zen orain arte bederik^o, eta ez dakigu zer misterio
eskutatzen duen «entzunda gero» zuhur horrek. «Irakurlea liburuaz
ondo balia dadin» beharrezko izateak sortarazi omen du aditz la-
guntzailearen aditzegia KUTXAN; baina hori ere ez da arrazonatzen,
BATASUNAREN KUTXA bategandik itxaron dutekeenez. Eskuetan
batasunaren ez baina politika pertsonalaren kutxa dadukagun sus-
moa birrintzeko ere. «Mitxelenaren promesa» zeren garantia du-
gunik ere ez zaigu argitzen, «begirada bat eman» izana, jaun ho-
rrena izanez gero, beste gabe aski^o ez baldin^o bada behintzat.

Hiztegia iruditzen zaigu liburuak lanik galantena. Baina hemen
ere ez da zer ohartarazi^o ta galdeturik falta. Grekoitik edo lati-
netik eratutako hitzak O bukaerarekin (fantasioso, telefono, teo-
logo) ala U amaituaz erabili behar dira euskera bateratuan (artiku-
lu, errespetu, estrainu)? Orobat^o hipnosi, baina tuberculosis (ese-
rekin), tesis, eta abar. Aeroplano ordez aireplana erabilita dago,
zenbaitik ez badakit ere, eta Gipuzkoan behintzat entzuten zen
(Gipuzkoa aipatzeak oraindik balio badu), ta aeroporturen antzean
onargarrila^o ez ote den galde liteke (edo-ta, aireportu). Erizpide^o
zabalez dago, bestela, hiztegia. «Garbikeriari» ere ez dio aterik
erabat^o hertsit^o: jopu, Euzkadi, laterri, etc. Baina handi, txiki (?),
gutxi, ez dira hiztegi honetan batere agiri (Mitxelenaren izenare-
kin zabalduko lehenengoan bai). Hiztegiaren sistima dago, baina
azalpenetan sarri aurkitzen da sistema. Turki atzizkia^o ez da de-
klinazioan aipatzen, baina hiztegi azalpenetan maiz^o agiri da
(adibidez: «Aristokrata... familia printzipaletarik sortua»). Hertsit-
ren adierazpenarekin itxi irakurtzen da, baina hitz hau ez da hiz-
tegiaren sartu (lehenengoan bai). Espilu hiztegiaren, baina ispilu azal-
penetan. Gaixo hiztegiaren, geixo azalpenetan. Inprimatu hiztegiaren,
liburuaren lehen orrian inprentatu, eta abar, eta abar. Zenbait^o
adierazpen zuzena edo osoa al den duda ere gelditzen da: kon-
formidade, nire ustez, beste esannahi hauetan ere erabiltzen da:
1) etsipen^o, 2) proportzio. Maixeatu, ez al da murmurka ibili edo
kritikatu, ta azterkatu ere? Gaitza, galxotasuna ere ba da. Isla,
ez uharte bakarrik. Aingeru, sozialismo, kapital, kapitalismo, ko-
munismo, ideologia, gorbata, etc. esplikazio bitxitxoekin^o aurki-
tzen ditugu. Burjesia, exemplu, baina intsektu: euskera bateratu-
ko ortografian noraino obligatzen du hiztegiak? Fraile, bedei(n)
katu, argudio, katigu, etc. uztea hobe?

Hauk ez dira handik eta hemendik bildutako^o exemplu batzuk
besterik.

Euskera bateratuaren hauzia alderdi biren frentetan banatuta
dabilen giro zikinduan, ez da agian^o faltako, liburu hau haserre-
tuta oso-osorik kondenatuko duenik. Beste batzuen deboziorik ere
ez zaio faltako. Liburuak berak, hala ere, ez dirudi sesioa ta dibi-
sioa sortzeko egindakoa. Eta azal barruan irakurtzen denez: Hau ez
da liburu bat. Hau liburu baten hazia da. Denborarekin, eta hazi
hau lur onean ereiten baldin^o bada, arbola umo eta tanta bat
izatera allegatuko da». Edozein uskerlagatik elkar-joka ibili gabe^o,
derrigor geure frentea babestu nahita, hobe izango genuke testu
batetan oinarritu ta gure preliak^o eta ahalatasunak azterkatu. Li-
buru honek oinarri zabala ematen dauku eginkizun horretarako.
Liburuaren kritika honekin, liburuak lagundu nahi dion obra bera-
ri lagundu nahi genioke. Eta liburuaren kausaz arduratzen garen
guztiok, grrinarik eta hertsikeriarik^o gabe, liburuaz hobetzen sala-
tzen bagara, liburuaren gauza hobetuko da azkenean: euskeraren
eta euskaldunen batasuna. Azterketa hau eginaz, liburu honen az-
terketak egiteko premia azaldu nahi izan dugu: liburuari, liburu-
aren gauzari ta idazleei horixe zor zafelakoan.

JOSE AZURMENDI

Alemanian, 1970. Iraila.